

OPBOUW

WEEKBLAD TOT OPBOUW VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

uitgave van de gereformeerde persvereniging „opbouw”

Adres redactie: ds H. Amelink, Lekdijk 82 b, Langerak (Z.-H.)

Druk: Drukkerij „Steenbergen”, Slotlaan 220, Zeist

2 Samuël 1:17-27

Krokodilletranen of 'Eerlijk voor God'?

En David klaagde dit klaaglied op Saul en z'n zoon Jonathan. Nota bene: 't staat in 'Het boek des oprechten'.

Natuurlijk: over de doden niets dan goed. Saul z'n dood is tòch David z'n brood. En dus is het makkelijk een klaaglied te klagen, ook al wordt 't dan een topper in de wereldliteratuur.

Maar zo simpel is het niet. Immers, om een bijdrage te mogen leveren aan 'Het boek des oprechten', moet je zelf oprecht zijn. En als je zegent wie jou vervolgt, als je zegent en niet vervloekt, dan ben je toch wel ècht oprecht!

Verslagen op eigen terrein

*Het sieraad, o Israël, op uw eigen hoogten verslagen!
Ach, gevallen zijn de helden!*

Schandvlek of sieraad; tiran of held — dat scheelt nogal wat! Prachtkerels, krachtkerels, zegt David. Hoe bloeide de bloem der natie! De sirocco van de oorlog jaagt erover heen en: hun plaats kent hen niet meer.

Uw plaats, o Israël! de plaats waar zich de Heer koos vaste voet. Gevallen, niet in een ver voorhoedegevecht met zonde en dood, maar gevallen op Gods eigen grond. Niet 'uit' maar 'thuis' verslagen. Als u goed doet en dan lijden moet verduren, dat is genade bij God. Maar mag dát roem heten, als u slagen moet verduren omdat u kwaad doet? Dát is het wat hier knaagt en klaagt.

Wereldse tipper-tape-parade

*Gaat niet naar Gath,
evangeliseer niet in de straten van Askelon,
opdat de dochters der Filistijnen zich niet verheugen,
opdat de dochters der onbesnedenen niet jubelen!*

Och, je weet zelf hoe dat gaat. Je hebt de vijand overwonnen, als bevrijder keer je terug. En ze staan al op je te wachten, de vrouwen, met tamboerijnen en triangels, met dans en zang: „Saul heeft zijn duizenden verslagen, maar David zijn tienduizenden.” Zo gaat dat, als je overwinnaar bent.

En zo gaat het nu in Gath. Met je woorden zou je ze nog tegen willen houden: hoe bitter zijn de voeten van hen, die een goede boodschap brengen aan de buitenverbonders. De val van de kerk is evangelie voor de wereld. Voorwaar, er is gegnuif en gegniffel in de hel over één koning-Saul die op Gilboa valt, meer dan over negenennegentig koningen-Achis die al wonen in Gath.

En soms, soms ligt Gilboa heel dicht bij Krommenie, heel dicht bij... en vult u zelf maar in.

De val van de messias

*Bergen van Gilboa, noch dauw noch regen
zij op u, noch velden offergaven.
Want daar is weggeworpen het schild der helden,
het schild van Saul, het wapentuig van de met olie gezalfde.*

Regen is zegen, de zon komt van zonde.

De kerk die in verwachting is van haar Here — die komt de aarde te hulp. Maar de Gilboalinie werkte tegen, omdat Israël zelf tegenwerkte. Het is geen noodlot als de kranen worden dicht gedraaid, het is gericht over schamel geloof, schrielle liefde, schortende hoop. Dát is het verschrikkelijke: de messias is gevallen! Gods geheime wapen verspeeld. Daarom klaagt de Oprechten-Passie: „Ach Gilboa,

ongelukkig Gilboa — de schuldige moet hier schuldig sterven.” Is het niet om te huilen, als ik Christus' naam niet belijd, mezelf tot een levend dankoffer Hem niet offer, met een vrij en goed geweten tegen de zonde en de duivel niet strijd. Het is om te huilen, ja meer nog: het is om te klagen!

Profiel van een held

*Zonder het bloed der verslagenen en het vet der helden
keerde de boog van Jonathan nimmer terug,
en ledig kwam het zwaard van Saul niet weder.
Saul en Jonathan, zo beminnelijk, zo innemend,
waren in leven en sterven niet gescheiden.*

*Zij waren sneller dan arenden,
sterker dan leeuwen.*

*Dochters van Israël, weent over Saul, die u weelderig
kleedde in scharlaken,
die gouden sieraden hechte aan uw klederen.*

Wantrouwen jegens God, liefdeloosheid jegens de broeders — dat is niet het laatste wat je over Saul kunt zeggen. De nieuwe naam die hij van David krijgt, is de oude naam die hij van God ontving. Saul, in één adem genoemd met Jonathan, de vriend van David, de vriend van God.

Een dapper vechter voor Gods koninkrijk. Zó innemend: Jonathan had het niet van een vreemde. De vader van het welvaartswonder. Gods instrument om Israël te verlossen van de Filistijnen. Zo'n goed instrument, zo'n fijn instrument!

En dat zegt de vervolger van zijn vervolger!

Zij zoekt zichzelf niet

*Hoe zijn de helden gevallen
temidden van de strijd!
Jonathan ligt verslagen op uw hoogten.
Het is mij bang om u, mijn broeder Jonathan,
gij waart mij zeer lief;
uw liefde was mij wonderlijker dan liefde van vrouwen.*

Immers, de liefde van vrouwen spreekt vanzelf. Maar de liefde van Jonathan sprak niet vanzelf.

Weten dat je opzij moet voor je vriend. Jezelf verloochenen en de ander uitnemender achten dan jezelf. De Here liefhebben boven alles en je concurrent als jezelf. En dát deed Jonathan.

Broeder, mijn broeder Jonathan!

De boog kan altijd gespannen zijn

*Ach, gevallen zijn de helden,
verloren de strijdwapens!
En David gaf bevel de Judeeërs de boog te leren.*

Hoeveel oorlogsmaterieel van God is verloren gegaan! Verkeerd heeft Benjamin de kerkstrijd gevoerd. Nu moet Juda leren hoe het wèl moet: vechten in Gods koninkrijk.

Zo voert
het volk van God zijn strijd:
het beidt Zijn tijd.

Zo draagt
het volk van God zijn leed:
het weet Zijn eed.

Zo krijgt
het volk van God zijn loon:
het volgt Zijn Zoon.

Zo is
Gods volk altijd geweest:
vol van Zijn Geest.

Krommenie.

J. H. Veefkind

KERKELIJK Leven

„Politieke Prediking“*)

(2)

In het nummer van de vorige week heb ik, in het kader van een bespreking van prof. Velema's brochure „Politieke Prediking“, reeds een paar opmerkingen over die prediking gemaakt. Aan enkele concrete voorbeelden probeerde ik te laten zien hoe riskant een dergelijke prediking is. Daarbij ontkomt men bijna nooit aan de poging God voor zijn eigen politieke karretje te spannen! Men vergeve mij deze in feite oneerbiedige en dwaze zin!

„Politieke prediking“ pretendeert immers echte prediking te zijn. Dat wil zeggen: verkondiging van Gods Evangelie en Wet. Prediking staat onder de geweldige ernst en klem van het: „zo spreekt te HEERE“. En „politieke prediking“ is dan het bekend maken van Gods wil, Gods oordeel over een politieke partij, een politiek streven en handelen, een politieke situatie.

Een duidelijk en beangstigend voorbeeld van „politieke prediking“ hoorde ik onlangs. Volgens mijn zegsman had een predikant ergens in een preek geponereerd dat wie nu nog op de „confessionele“ partij stemde. Christus verloochende! Een „politieke prediking“ is het ook als men daarin verzekert dat het Gods wil is dat men in de kwestie-Vietnam vóór „Hanoi“ en tegen „Saigon“ moet kiezen of — omgekeerd — vóór „Saigon“ en tegen „Hanoi“!

Inderdaad, zulk een prediking is riskant. Want, om dat alleen maar te noemen: het is een keihard feit dat men om een politieke situatie te kunnen en mogen beoordelen men die dóór en dóór moet kennen. En dat is tegenwoordig niet eenvoudig. Ten gevolge van de thans opnieuw „in volle bloei“ staande geheime diplomatie is dat momenteel zelfs onmogelijk. Weet men precies welke de activiteiten en plannen van de Vietcong, het Hanoi-regime en „Saigon“ zijn? Kent men precies de rol, de doeleinden van Rusland en China in deze? Is men op de hoogte van de achtergronden van de Amerikaanse politiek? Waarom protesteerden Rusland, China, India, Indonesië niet tegen de bombardementen van de Amerikanen?

Mevr. Klompe onthield zich van een oordeel over de gehele Vietnam-problematiek. Zij protesteerde alleen tegen de laatste bombardementen op Hanoi en Haiphong. Maar mag, kán men zo'n enkel aspect uit de gehele lugubere situatie uitlichten en die los van deze beoordelen? Bij het bombardement van het honderdduizenden inwoners tellende Hanoi kwamen volgens de officiële gegevens ruim 1600 burgers om. Bij de moordpartij in de stad Hue door de Vietcong 4800. Bij het bombardement van Dresden in de tweede wereldoorlog nog veel meer. Kan men zo'n gruwelijk gebeuren uitlichten uit de gehele worsteling tegen het Nazi-regime? En betekende de radikale afkeuring van zo'n afschuwelijk bombardement iets wezenlijks in de beoordeling van de noodzakelijke oorlog tegen het duivelse Hitler-regime?

Maar zelfs als men alle feiten kent kan men dan nog met de zekerheid, die in de prediking vereist wordt, vaststellen voor welke partij ter weerszijde van de frontlijn Gódiest?

*) Zoals de lezers zien geeft drs Woldring in dit nummer een recensie van prof. Velema's boek. De bedoeling van deze artikelen in Kerkelijk Leven is het betoog van prof. V. in een breder kader te bezien. De kwestie waarom het daarbij gaat is van uitzonderlijke betekenis voor kerk- en volk!

Is er niet de mogelijkheid, misschien zelfs wel meestal, dat géén van de partijen met hun handelingen voor Gods oog kan bestaan? Omdat ter weerszijde van de frontlinie goddeloosheid heerst. Omdat van alle partijen geldt: er is niemand die rechtvaardig is; allen zijn zij afgedwaald; niemand is er die het goede doet; geen van allen kennen zij de weg des vredes; niemand staat de vreze Gods voor ogen?

Met het in rekening brengen van deze mogelijkheden is het wel uiterst riskant in de prediking voor één van de partijen te kiezen.

Ik wil nu nog één voorbeeld geven ter illustratie van het riskante van de „politieke prediking“.

■ de Indonesische kwestie

Ik heb dit zeggend het oog op de bekende „Indonesische kwestie“.

Die behoort nu tot het verleden.

Men kan er nu over spreken zonder dat de hevige emoties losbarsten die vroegere discussies daarover opriepen.

Toen deze kwestie het meest acuut was, zo'n twintig jaar geleden, kon men ten opzichte daarvan duidelijk tweeërlei „absolutistisch“ standpunt onderscheiden.

Aan de éne kant stonden zij die, zonder enige reserve of aarzeling dachten en zeiden: „Sla die revolutie in Indonesië neer! Met alle mogelijke middelen! Nederlands Oost-Indië moet Nederlands blijven!“

Aan de andere kant stonden zij die met even grote beslistheid vóór de revolutie van Soekarno en de zijnen kozen en Indonesië zonder meer onafhankelijkheid wilden verlenen.

Aan beide zijden hoorde men ook het: „God wil het!“

En aan beide zijden klonk dat natuurlijk ook in de prediking door.

Onlangs vertelde dr Buskes voor de televisie dat voor hem de politieke actie in Indonesië een dieptepunt in zijn leven was geweest. Hij was er toen zelfs na aan toe als lid van de P.v.d.A. te bedanken omdat ook deze partij voor die actie verantwoordelijk was.

Tussen deze scherp tegenover elkaar staande groeperingen stonden o.a. zij die er van overtuigd waren dat Indonesië ongetwijfeld onafhankelijk moest worden en dat er alleen een nauwe band tussen Nederland en Indonesië kon blijven als beide rijken dat wilden. Maar die zich tegelijk afvroegen of de weg die Soekarno bij de door hem ontketende revolutie insloeg de goede weg was. Of, sterker nog, die de overtuiging waren toegegaan dat deze weg een verkeerde, een rampzalige was.

Deze mensen kregen het benauwd met de vraag wat zij op een verantwoorde wijze in de prediking van Gods Woord over de „Indonesische kwestie“ moesten zeggen — gesteld dat zij dat moesten doen!

Men weet hoe het met de verhouding Nederland—Indonesië is gegaan.

Het slot was het drama-West-Irian met de karikaturale volksstemming over de aansluiting van dit halve eiland bij de republiek Indonesia!¹⁾

Een tijd geleden nu las ik in Antirevolutionaire Staatskunde een verhaal over de Indonesische kwestie dat mij er weer opmerkzaam op maakte hoe riskant het is over zulke zaken in een preek verantwoorde dingen te zeggen.

Ik vond dat in een artikel van R. Gosker, getiteld: „Vóór de Bocht.“²⁾

Gosker heeft het daarin over de situatie waarin de „Gereformeerde Gezindte“ verkeert. Hij kijkt daarbij kritisch naar de rechter- en naar de linker vleugel daarvan. Naar zijn oordeel zijn er wat „rechts“ be-

treft in die Gezindte geschillen en zelfs scheuringen opgetreden die niet verantwoord zijn. Hij acht voorts de tegenstelling tussen het accentuëren van het individu ten opzichte van de collectiviteit of, omgekeerd, van de collectiviteit individu, zoals die binnen het kader van die „Gezindte“ wel gemaakt wordt, niet dreigend. Collectivisme of Individualisme?, zo verzekert hij, daarmee komen we wel klaar!

Neen, als er een scheiding der geesten komen moet dan moet het gaan over de vraag of er de bereidheid is om te luisteren naar wat de bijbel ons te zeggen heeft. Daaraan, en daaraan alleen, heeft de Antirevolutionaire partij houvast.

Wanneer hij zich tot de linker vleugel van de partij richt zegt hij: „Het is zaak te onderzoeken waarin het vurig pleidooi voor ontwapening en het overtrokken gepraat over rassendiscriminatie hun oorsprong vinden.“ Is daarbij sprake van een nieuw verstaan van de Bijbel. Of hebben we daarin te doen met dopers dualisme? Zal het gelukken om met onze handen een — of misschien zelfs het Koninkrijk der gerechtigheid op te bouwen? Of blijft het „ten dele“ van kracht?

En dan vervolgt Gosker zo: „Als er een scheiding der geesten komt zal het op dit front moeten zijn. Die scheiding der geesten gaat dan vermoedelijk niet door middel van nieuwe kerkscheuringen en zo. Maar het zal gaan door een gefluisterd woord: „Naar uw tenten, o Israël“. Dan keert de teleurgestelde zich af en treedt ter zijde. Dan gaat de Gereformeerde Gezindte, beroofd van haar dagblad en haar universiteit de nachtschuit in.“ We zouden er bij kunnen voegen: óók beroofd van haar partij, haar vakvereniging, haar scholen! Misschien gaat ze dan zelfs wel de katakomben in!

Zover is het nog niet, zegt Gosker.

Neen, maar er moet in deze zin wel een sterk accent gelegd worden op het woordje „nog“. „Nog“ niet! Wanneer — spoedig? — wel?

In dit verband spreekt Gosker dan over de „Indonesische kwestie“. En wel op deze manier:

„Ook prof. dr J. Verkuyl zal toch wel eens moe worden van het hollen. Er zijn zoveel borden die hij sjouwen moet. En als hij op een rustig moment in zijn nog al onrustig leven nog eens nadenkt over de grievende bejegening die hij prof. Beel — en met deze allen die een vroegtijdige soevereiniteitsoverdracht bedenkelijk vonden — heeft aangedaan, zal hij daar wel spijt over hebben.“³⁾ Door zo te ijveren voor een snelle overdracht van de soevereiniteit als hij deed komt het bloed van enkele honderdduizenden communisten en de scherpe rassendiscriminatie tegen de Chinezen in Indonesië mee voor zijn verantwoordelijkheid. Het is nu eenmaal niet anders! Dan zal ook hij in dat smartelijk be-

(vervolg op pag. 68 - 1e kolom)

IN DIT NUMMER

- Pagina 61
Ds J. H. Veeffkind,
2 Samuël 1 : 17-27 (meditatie)
- Pagina 62
Prof. C. Veenhof,
„Politieke Prediking“
- Pagina 63
D. W. L. Milo,
Toepasselijke kerkzang
- Pagina 64
Ds W. G. Rietkerk,
Wie is van hout?
- Pagina 65
Drs G. E. Booij,
Mammoetwet en middenschool:
externe democratisering?
- Pagina 66
H. Langerak,
De dichter en zijn twijfel
- Pagina 67
Drs H. E. S. Woldring,
Boekbespreking

D. W. L. MILO — VIERHOUTEN

Toepasselijke kerkzang

n.a.v. Hans Bouma
„Liedjes van Verlangen”
Zomer & Keuning, f 6,90.

Hebt u dat ook — wanneer u een goede preek aanhoort — dat uw tong jeukt om mee te mogen doen? Nu, dan begrijpt u me als we spreken over toepasselijke kerkzang.

Je hebt predikanten, die hun dogmatisch en homiletisch doorwrocht werkstuk op zaterdagavond klaar krijgen — en die dan nog gauw wat versjes er bij zoeken. Want de gemeente wenst ook haar mond open te doen; zij het bescheiden. Maar je hebt ook predikanten, die tekst en exegese steunen op en staven met een toepasselijke kerkzang. Die als goede herders niet zelf het gras voor de voeten der schapen wegmaaien; noch ook hun het gekauwde gras in de mond geven; maar die hun gemeenten leiden in grazige weiden.

Zo heb je predikanten, voor wie het uitzoeken van de toepasselijke kerkzang een stuk pastorale praktijk is: het kennen en vinden van die liederen, die een toepassing van het gekozen Schriftwoord leveren. Zodat de gemeente de profetie overneemt en met eigen mond mag prediken. Want wel is het fijn, dat een predikant het Woord bedient, tot vrijspraak van alle gelovigen. Maar nog veel fijner is het, als die gelovigen met eigen mond gaan zingen, tot hunner zielen zaligheid. Zo zegt het Paulus, Rom. 10:10. Zo zegt het de Geest. Wij zingen ons samen de hemel binnen.

Ds Hans Bouma (ook een predikant kan een voornaam hebben) geeft zijn gemeente een aandeel in de prediking. Een fors aandeel — en dat is het beste getuigenis, dat van een predikant te geven is. Hij beperkt zich niet tot de psalmen — zoals onze calvinistische vaders deden. Hij kiest ook niet zo zeer voor het berijmde Schriftwoord — zoals de Bèze en anderen deden. Hij beperkt zich zelfs niet tot de vrije parafraze — zoals Luther graag deed. HB komt met het eigentijdse lied, als Huub Oosterhuis, Willem Barnard en anderen deden. Hij komt met beeldrijke en toch simpele taal en bezingt alles, waarvan de christen zo graag zingt als het vrome volk vergaderd is. En vraagt u me nu: wat treft u het meest in de liederen van H.B.? dan zou ik willen

zeggen: dat HB de gemeente zelf de toepassing op de tekst laat zingen.

Want dat is het fijnste, geloof ik. Een doodenkele maal hoorde ik een voorganger, die zijn tekst samenvatte in een eenvoudig tweeregelig vers en dit als een refrein door zijn preek weefde. Dat is knap. Het is ook goed en wijs en boeiend. Maar het bleef jenseitig — een optreden aan gene zijde van de lessenaar. Zonder dat de gemeente zelf dit refrein beaamde. De gemeente bleef onmondig en moest de profetie over zich heen laten gaan. Pas wanneer een predikant het juiste lied als slotzang heeft gevonden kunt u horen: of de gemeente geluisterd heeft, of ze ook blij is dat ze het gehoorde Woord zelf in de mond mag nemen, uitjubelen, een lofzang mag aanheffen, waarboven de Heilige wil tronen.

Ik heb ook eens een predikant meegemaakt, die een verrukkelijk lied citeerde. Dan zei hij spottend: hebt u dat nu ook, gemeente: dat u zo'n lied zou willen zingen? Helaas, het gaat niet; want het staat in het verkeerde boekje. Ik zei hem eens: dat lapt u ons nu niet weer. Een volgend maal zet ik zo'n lied meteen in en u staat voor de gevolgen. De D.K.O. ten spijt! En de predikant is er voor bezweken. Toen hij weer eens op het goede moment het goede lied citeerde (die man kent gewoon alles uit het hoofd) vroeg hij: durven we het te zingen, broeders en zusters? Ja toch zeker? De lach ging door de kerk en het lied ging door de hemelen heen.

—o—

Ds H. Bouma is zo'n predikant. Of die nu preekt uit Numeri 14:7 (het goede land) of uit Jesaja 52:13-15 (ongezien en ongehoord) of uit Ezechiël 37 (de doodsbeenderen) of uit Genesis 13 (de keus van Lot) of uit Efeze 5:15-16 (wandelen als wijzen) of uit Filipp. 2 (eensgezind zijn) of uit Matth. 27:37 (Koning Jezus) of uit 1 Cor. 15:20 (opstanding) of uit Marcus 13 (waken) of uit Joh. 1:12 (kinderen Gods worden) of uit Genesis 1 (de schepping van de mens) of uit Psalm 22:4 (de Heilige, die troont op onze kerkzang) of uit... Maar wilt u nog meer weten? Nog véél meer? Koop dan het boekje van HB of een van zijn vorige boekjes, „God wonend bij mensen” (Kok, Kampen) of „Een nieuwe schepping” (Voorhoeve, Den Haag). En zing u zalig!

Laat me u de eerste twee mogen geven. Romeinen 8:19 gaat over de schepping, die met reikhalzend verlangen wacht tot wij als kinderen Gods openbaar worden. En dan zingen Gods kinderen:

Wij komen samen tot Gods lof,
God woont bij ons, houdt open hof,
genadig wil Hij ons ontmoeten.
Hij riep zijn naam over ons uit,
Hij vond ons, bracht ons bij zich thuis,
laten wij juichend Hem begroeten.

Hij scheidt behagen in ons lied,
God wil zijn volk gelukkig zien,
Hij leeft op onze lofgezangen,
Hem loven is voor ons een plicht,
Hij heeft zijn hoop op ons gericht,
wij zijn het lied van zijn verlangen.

Gods Woord stemt ons tot vrolijkheid,
wij zingen want wij zijn bevrijd,
God geeft ons ruimte om te leven,
wij ademen het wonder in,
wij zingen van verwondering,
God heeft zijn hart aan ons gegeven.

De ganse schepping loopt te hoop
in wat Gods volk hoopvol belooft,
wij geven stem aan 't sprakeloze,
wij spelen Gods gerechtigheid,
zijn naam spellen wij wereldwijd,
een nieuwe schepping zal Hem loven.

En dan enkele notities per regel? 1) Waarom gaan wij naar de kerk? 2) De Heere is gastheer, ieder is welkom bij Immanuel. 3) Hij bood ons zijn groet. 4) Zijn naam is over ons opgeheven. 5) Zijn verkiezing haalde ons er bij. 6) Nu, zullen we dan zwijgen of zingen? 7) Hij neigt zijn oor als wij Hem aanroepen. 8) Want Hij heeft geen behagen in onze ondergang maar in onze bekering. 9) Hij troont op onze lofzangen en 10) gebiedt ons die. 11) Hij wacht op ons antwoord en 12) heeft slechts de wens, dat allen behouden worden.

Dat alles zit in de eerste 2 coupletten van dit lied. We zijn pas halverwege. Maar we nemen al een ander gezang. Bij Numeri 14:7 (de verspieders

zeiden: het beloofde land is zeer goed) zingt de gemeente van HB:

Bevrijd van dienstbaarheid aan vreemde goden
zijn wij op weg naar het beloofde land,
de grote toekomst heeft ons overmand,
God doet ons op een nieuwe schepping hopen.

Wij dromen van gerechtigheid en vrede,
leven voorgoed, geluk voor iedereen,
hemel en aarde weer verzoend bijeen,
volop bewoonbaar zal de wereld wezen.

Verheugd zoeken wij tekenen van leven,
spelen wij in op wat God heeft beloofd,
wij vinden Jezus, Hij is onze hoop,
de eerste oogst van nieuwe mogelijkheden.

Met Hem, de eerstgeborene der doden,
geven wij stralend van Gods toekomst blijk,
hoe onbewoonbaar deze wereld lijkt,
hardnekkig blijven wij in God geloven.

Enkele noten? 1) Uitgeleid uit het diensthuis, 2) naar het land, dat Ik u wijzen zal. 3) Want er blijft een rust voor Gods volk: 4) een nieuwe hemel en een nieuwe aarde. 5) Zalig, wie het gelooft, 6) er van droomt, dat alle tranen worden afgewist, 7) wanneer hemel en aarde verenigd zullen worden. 8) Als de wolf met het lam zal verkeren, hoeveel te meer u en uw lastige broeder. 9) In het geloof zien wij bij elkander de vruchten van de Geest, 10) omhelzen Gods beloften als waren ze al verwerkelijk; 11) vinden elkaar bij het kruis, 12) zien de Eerstgeborene tussen vele broeders, 13) dragen zijn naam, 14) tonen zijn werken, 15) maken van deze rotte wereld een paradijs, 16) ook al zouden alle harde feiten het logenstraffen.

—o—

Zoudt u dat niet mee willen zingen? Nu, wat is er tegen? O ja, dat afgrijselijke artikel 69 uit de D.K.O. bedoelt u? Maar wat voor moeite hebt u daar toch mee! Onze vaders wisten niet beter, beperkten de kerkzang tot wat toen bekend en bruikbaar was. Maar Calvijn was bepaald niet van plan, prikkeldraad rond de psalmbundel te leggen. De historie bewijst het. Maar Calvijn stierf, toen de psalmen nauwelijke berijmd waren. En de negatieve gezangen van zijn secretaris de Bèze hebben nooit een herdruk beleefd.

En eeuwenlang is de mondigheid der profeterende gemeente weerstaan. Alsof het engelse koningswoord luidde: een gemeente is er om te zien, niet om te horen. En wat in 1933 te Middelburg gebeurde was een slechte zaak: dat een groepje doorrijvers ons opzadelde met een bundeltje sterk verouderde, deels malle, deels brallende, deels waardeloze liederen. Een berijmd credo dat onzingbaar is; een geleende psalmwijs die van een krulstaartje is voorzien, een paar liederen vol uitroeptekens, een lied waarin de Satan wordt aangesproken, een lied dat het crucifix aanbidt en gaat u maar door.

Zing voor uw zaligheid. Zing de Heere een nieuw lied. En gebruik vrij de bundels van HB. Zit er een lied tussen dat u niet smaakt (het is mensenwerk, de fouten zitten er dus gegarandeerd in) kies dan een beter: er zijn er genoeg. En de melodieën? De meeste gebruiken onze bekende psalmwijzen. Is er keus tussen een psalmwijs en een melodie van Nelly Poortier (of een ander) dan zij de componist niet beledigd als wij de psalmwijzen prefereren; al ware het maar om de utiliteit.

Het is 25 jaar geleden dat een generale synode deputaten voor een nieuwe psalmberijming benoemde. Wat is er van terecht gekomen? Bijna even lang zijn deputaten bezig met een gezangenbundel. Wat is er van terecht gekomen? Haast net zo lang wordt er gesleuteld aan nieuwe formulieren. Wat is er van terecht gekomen? Alleen particuliere initiatieven hebben vruchten afgeworpen. Het kerkverband werkt vertragend. Zo niet remmend. Zo niet wurgend.

Zing daarom vrijmoedig al wat in het zanghuis wordt aangeboden, niets ondervragend. Want het is goed, de Heere te zingen. Een nieuw lied. Alleen de psalmen zijn monumentaal; andere liederen moeten steeds vernieuwd worden. En voorts zijn wij van mening dat — nu Carthago verwoest is — de gemeenten van onze Heer zich geen nieuw juk op de hals moeten laten leggen ten aanzien van de levende kerkzang. Dan zal hun vrolijk zingen door lucht en wolken dringen. Dan zingen wij, sterk in Gods kracht, ons samen een van zin zalig de hemel in.

W. G. RIETKERK - ECK EN WIEL („Kortenhoeve")

WIE IS VAN HOUT?

He was a most peculiar man
That's what Miss Reardon said
and she should know
because she lived upstairs from him
he was a most peculiar man.

He lived alone within our house, within our room,
within himself, a most peculiar man
He had no friends, he seldom spoke,
and no one in turn ever spoke to him
because he was not friendly and he did not care
he was not like them, o, no...
he was a most peculiar man.

He died last saturday, he turned on the gas
he went asleep, with the windows closed
so he never wake up to a silent world,
in his tiny room.

Mrs. Reardon said: he has a brother anywhere
Hell, the people said: what a shame that he is dead

De lezing vanmiddag (gehouden op L'ABRI mei 1972), zal daarover gaan: over deze hoogst eigenaardige mensen en de roeping van de gemeente ten opzichte van hen. Ik spreek hierover aan de hand van het boek van Jan Foudraïne: „Wie is van hout?". Dit boek is een neerslag van Foudraïne's jarenlange omgang met inderdaad dat soort zeer bijzondere mensen, die Paul Simon inspireerden tot de song waarmee ik de lezing begon:

Hij was een hoogst merkwaardig mens,
Dat zei mevrouw Jansen
en zij kon het weten, want zij woonde boven hem,
hij was inderdaad een zeer merkwaardig mens!

Hij leefde alleen, in ons huis, in onze kamer,
in zichzelf, een hoogst merkwaardig man,
hij had geen vrienden, en sprak bijna nooit,
en iedereen zweeg op zijn beurt tegen hem
want hij was niet vriendelijk en gaf nergens om,
hij was zo anders dan hen,
hij was een hoogst merkwaardig man...

Hij stierf zaterdag vorige week, hij draaide de gaskraan open en hij sliep in met de ramen gesloten,
en keerde niet terug uit zijn slaap naar die zwijgende wereld, in die kleine kamer van hem.
Mevrouw Jansen zei: hij heeft nog ergens een broer.
Vervloekt, zeiden de mensen, wat jammer dat hij dood is — maar was hij niet een hoogst merkwaardig mens...?

Ironisch schetst hier Paul Simon hoezeer deze man als anders wordt aanvoeld door de „gewone" mensen... en hun gebrek aan aandacht en liefde.. Dat kan in ieder geval niet van Foudraïne gezegd worden die in grote liefde jaren van zijn leven gegeven heeft om hen te helpen.

Wie zijn die „hen"?, die hoogst eigenaardige mensen? In de volksmond worden zij schizofrenen genoemd. Een woord dat letterlijk betekent: schizos — frenos „gebrokenen van hart". Het is een naam die letterlijk genomen heel toepasselijk is voor die groep van mensen in onze samenleving die zo konsekwent afwijkend en abnormaal zijn in hun gedrag dat zij soms als ongeneeslijk zieken worden beschouwd. Maar nu is juist deze naam tot een etiket geworden, dat klinkt als een doodvonnis als het eenmaal door de psychiater is gehanteerd. Foudraïne vindt dat nu een verschrikkelijke wan-praktijk en hij waarschuwt tegen deze „mythe van geestes-ziekten". Daarvoor schreef hij zijn boek „Wie is van hout?".

Kan je een geestes-ziekte oplopen, op dezelfde wijze zoals je griep kan krijgen — of kanker? Dat wil zeggen door fysieke lichamelijke chemische redenen? Die vraag op zichzelf genomen wordt door Foudraïne negatief beantwoord. Over de discussie die hij daarmee ontketend heeft met andere vak-psychiaters, kan ik, als „leek", niet oordelen. Toch komt Foudraïne met analyses die op mij grote indruk maakten en die ik hieronder laat volgen.

Daarvoor toch eerst nog even terug naar die vraag: wat is schizofrenie? R. D. Laing, een Engelse psychiater zegt daarover in zijn boekje „Politics of Experience", blz. 86: „Van zijn geheimzinnigheid ontdaan is dit tenslotte duidelijk dat sommige mensen ertoe gekomen zijn om zichzelf te gedragen en zichzelf te beleven op een manier die voor de meeste mensen vreemd en onbegrijpelijk is. Als dit (afwijkend) gedrag en als deze (afwijkende) ervaring in een aantal globale categorieën is onder te brengen komen zij ervoor in aanmerking om te vallen onder de diagnose: Schizofrenie. Naar huidige berekening vallen één op de honderd kinderen die geboren worden op één of andere leeftijd voor hun 45e jaar onder die ca-

tegorie en in Engeland alleen al zijn er vandaag 60.000 mensen die schizofreen heten".

Hij doet verder de onthulling dat een kind dat vandaag geboren wordt in Engeland tien maal meer kans heeft eens in een psychiatrische inrichting toegelaten te worden dan tot een universiteit.

Psychiatrische inrichtingen in Engeland worden dus tien maal meer bezocht dan universiteiten. Natuurlijk geldt niet voor allen, die een psychiatrische inrichting bezoeken dat zij schizofreen genoemd worden, dat geldt alleen voor hen wiens afwijkend gedrag valt in bepaalde globale categorieën: een tamelijk vage omschrijving!

Foudraïne noemt een paar voorbeelden: een jongen die niet en nooit meer praat, een ander die aan een stuk door liederen zingt, een derde die onberekenbaar agressief is etc.

Waar het ons vanmiddag niet om gaat is, te spreken over die brede groep mensen die door een lichamelijke afwijking geestelijk gestoord zijn, na ziekten, van geboorte af of na een ongeluk, daar is duidelijk sprake van geestesziekten.

Nee, het gaat over de brede categorie andere mensen, waar velen voor een tijd bij behoren of moeten wij zeggen: waar wij allemaal wel eens een tik van mee hebben. Het gaat om die categorie medemens, die een vasthoudend afwijkend gedrag hebben, dat ook henzelf bevreemdt en doet lijden.

Foudraïne zegt in zijn eerste hoofdstuk: ik ben tot de conclusie gekomen dat wij deze mensen als psychiaters van etiketten hebben voorzien: 'neurotisch', 'psychotisch', 'schizofreen', 'psychopatisch', 'manisch-depressief', etc., uit verlegenheid, omdat het onverklaarbaar leek en omdat de gangbare mening van de psychiatrie sinds de vorige eeuw deze was, dat dit afwijkend gedrag moest worden verklaard en gezien als een ziekte, een ziekte van de geest. Hijzelf vertelt over een gesprek met de directeur van de inrichting waarin hij begon te werken en die zei: „Een radiotoestel heeft talloze draden. Gaat er een kapot, dan komen er van die rare geluiden uit het toestel. Welnu, een mens heeft miljoenen hersencellen. Gaan er een paar kapot, dan komen er ook uit mensen rare geluiden. Dat is schizofrenie. Ik denk dat het in de hersenen zit, misschien in de hormonen. Hoe dan ook, we zullen dit proces vinden, wellicht de biochemische oorzaak van deze „ziekte" en tot zolang moeten we de „lijders" aan deze „ziekte" 'n zo huumaan mogelijk onderkomen bieden". Vandaar de eigenaardige afwachtende stemming die in vele klinieken heerst, een wachten op het ogenblik waarop biochemici, neurofysiologen, pathologen en endocrinologen uiteindelijk het 'ziekte-proces' zouden aantonen. Foudraïne rekent op grond van zijn eigen ervaringen radicaal af met deze gedachte van ziekte als oorzaak van dit konsekwent afwijkend gedrag. Hij meent dat dit idee van geestesziekte geboren is in 'n tijd waarin men deterministisch dacht en meende dat al het geestelijke, lichamelijke oorzaken moest hebben. Kraepelin is de vader van dit soort psychiatrie — kenmerkend is: een fenomenologische houding. Die houding, is min of meer patriarchaal, onderzoekend en bekijkend. Het is een houding van uitvragen en opschrijven. Niet alleen Kraepelin, maar ook anderen tot vandaag toe: Jaspers, Rumke (in Ned.), hebben zo bekeken en ellenlange beschrijvingen gegeven over de wereld van de psychotische mens. Men heeft over deze 'statische fenomenologie' merkwaardig hoog opgegeven. Men zwelgt soms in bewondering, niet over wat een mens te zeggen heeft over zijn innerlijke leed, maar over de literaire begaafdheid van de psychiaters, die, observerend, zogenaamd 'invoelend' (maar veilig, niet menselijk geëngageerd), wel allemaal over hun cliënten te zeggen en te beschrijven hebben". Ludwig Binswanger schreef een groot werk, waarin hij het „zijn" en leven van zijn patiënten doorlichtte. Alleen deed hij het van achter zijn bureau en „Ellen West" één van hen pleegde zelfmoord.¹⁾

Juist tegen deze houding nu keert zich Foudraïne. Zijn ervaring is dat openheid en menselijkheid ons op een goed moment contact geven, en dat dan na uren, maanden, misschien jaren van praten de verwarde draden van de menselijke geest zich één voor één kunnen gaan ontwarren.

Hij vertelt van zijn contact met Walter, een jongen die opgenomen werd vanwege een bizarre zelfmoordpoging; hij sprak alleen nog in symbool-taal en at zijn eigen uitwerpselen op. Als Foudraïne hem probeert in zijn eigen symbool-taal te begrijpen komt hij langzaam aan verder. Walter is een jongen die zodanig beschermd werd door zijn moeder — in zijn jeugd die hij doorbracht in een oorlogssituatie in Indië — die ook zó door zijn moeder aan zich gebonden werd, dat hij nooit leerde om in contact te treden met de buitenwereld en nooit geholpen werd te ontdekken wie hij zelf was!

Bij een andere man, nl. Jaap en een vrouw, nl. Claire, ontdekt Foudraïne dat er allerlei redenen kunnen zijn voor het wegvlugten in de binnenwereld en ontvluchten van de buitenwereld, wat zo kenmerkend is voor wat men noemt schizofrenie. Dat zij zo zwak in de wereld staan en zichzelf zo onbeduidend voelen, kan komen doordat ouders of omgeving hen wegduwen in een minderwaardige plaats, zoals bij Jaap, of doordat ouders hun kinderen al in een heel vroeg stadium nodig hebben om hun eigen problemen op te lossen.

De band met vader of moeder, het als een pion heen en weer geschoven worden op het veld vol conflicten thuis, laat geen enkele ruimte over voor de ontwikkeling van de eigen persoonlijkheid. Zij voelen zich sociaal-cultureel incompetent, voortdurend **falende redders**, en offeren zo, onbewust, vaak hun eigen individualiteit ten koste van het welzijn van hun ouders, zij gaan leiden aan wat hij noemt: **ik-zwakte**, die hen doet vluchten in passiviteit, of overgave aan een fantasie-activiteit, die zo de weg baant naar waan-oplossingen, als het leven op hen afkomt met al zijn opgaven.

De weg, die de omgang met deze mensen Foudraine wees, wijst in een andere richting dan in de klassieke psychiatrie. Het is geen ziekte met een lichamelijk vrees, het is een diepe gebrokenheid van geest, die het gevolg is van moeilijke, intermenselijke verhoudingen!

Hij citeert hier Fromm-Reichmann die zegt: wij kunnen als zgn. gezonden heel veel leren van die zogenaamde schizofrenen: juist mensen die zich zo teruggetrokken hebben uit ieder menselijk contact zijn ook verfrissend afkerig van de compromissen en de schijnheilige aanpassingen die de zogenaamde „gezonde” zich door onze cultuur laat opdringen.

Wij zouden met respect kunnen luisteren naar de mens die zich niet conformeert (en daarvoor de prijs moet betalen) en wij die in onze „right mind”¹⁾ menen te zijn zouden wel eens de grond van ons bestaan, onze diepste gevoelens kunnen herontdekken in de directe confrontatie met de „geestesgestoorde”, die uit -zijn- zinnen is getreden. Het is echter alléén mogelijk van hen te leren, als geestelijk zieke en geestelijk gezonde mensen niet langer worden beschouwd als twee wezenlijk verschillende groepen, maar als één groep die onderling slechts door graduele verschillen onderscheiden zijn.

Fundamenteel blijft het inzicht dat zgn. schizofreen gedrag voor het grootste deel **afweer is van overweldigende angst, ontstaan in de intermenselijke relaie.**

Angst die voortkomt uit een zeer traumatiserende jeugdsituatie en later vooral naar voren komt bij de pogingen tot het bereiken van „volwassenheid”.

Kortom, dit voortdurend afwijkend gedrag is het gevolg van een breuk in de intermenselijke verhoudingen.

Van hieruit komt Foudraine tot de conclusie, waarmee hij begint en dat is: Ik kwam in verzet tegen het plakken van etiketten op mensen met moeilijkheden en zag in dat die etiketten niets te maken hebben met een mysterieuze ziekte en evenmin met iets erfelijks!

Stel u een collegezaal voor waar een in witte jas gestoken professor een patiënt „demonstreert”. De professor praat over het hoofd van de patiënt heen tot de studenten en legt hun uit welk „ziektebeeld” de patiënt vertoont. Hij beschrijft het gedrag en de belevingswereld van de patiënt in geuren en kleuren.

Dan roept de patiënt plotseling uit: „Ik ben van hout, ik ben van hout!” De professor kan nu in enthousiasme ontsteken en aan de studenten uitleggen dat deze uitdrukking eveneens zeer typisch is voor het ziektebeeld (b.v. de „schizofrenie”). Men kan zich inderdaad in een dergelijke situatie afvragen: „Wie is hier nu eigenlijk van hout, de professor of de patiënt?” (wordt vervolgd)

¹⁾ a.w., blz. 107. ²⁾ Vertaling: Met ons gezond verstand.

HET ONDERWIJS IN DISCUSSIE (2)

Mammoetwet en middenschool: externe democratisering?

Op 28 juni 1967 werd in de Eerste Kamer de Wet op het Voortgezet Onderwijs, de zogenaamde Mammoetwet, aanvaard. De wet werd m.i.v. 1 augustus 1968 van kracht. De toenmalige minister van onderwijs, Cals, heeft deze wet ontworpen, uitgaande van het principe dat het kind bij het onderwijs centraal moet staan. Iedereen moet zonder beperking dezelfde kansen krijgen om zo hoog mogelijk op te klimmen in studie of beroep. Daarom moeten de verschillende soorten onderwijs zo goed mogelijk op elkaar afgestemd worden en moet gemakkelijk van de ene schoolsoort naar de andere kunnen worden overgeschakeld. Vandaar dat er een nieuwe organisatiestructuur van het onderwijs noodzakelijk is, aldus Cals. Inderdaad had ons onderwijssysteem voor 1968 een enigszins verbrokken karakter. De belangrijkste bedoeling van de mammoetwet is dus dat het voortgezet onderwijs kan zorgen voor de optimale ontwikkeling van de talenten van iedere leerling, door een zo goed mogelijke, logische samenhangende organisatie-structuur. De Mammoetwet is dan ook eigenlijk een raamwet. Daarbinnen moeten nog allerlei regelingen vastgesteld worden voor de afzonderlijke schooltypen. En d.m.v. die afzonderlijke regelingen moet de **inhoudelijke** vernieuwing van het onderwijs plaats vinden.

De Mammoetwet is dus bedoeld als een belangrijke bijdrage aan de externe democratisering van het voortgezet onderwijs. Daarvoor zijn naast de organisatorische maatregelen de volgende genomen:

1. Het is niet langer zo dat voor iedere leerling binnen een bepaald schooltype hetzelfde vakkenpakket geldt. Een aantal vakken zijn verplicht, maar daarnaast mogen ook een aantal gekozen worden. Op de HAVO b.v. is Nederlands verplicht, maar moet men uit de vreemde talen (Engels, Frans, Duits) één kiezen. In de praktijk zijn er echter een aantal beperkende factoren m.b.t. die keuze, nl. de beperkte capaciteit van de school om aan de vraag naar het onderwijs in de verschillende vakken te voldoen en de plannen van de leerling m.b.t. verdere studie. Zo is voor vrijwel elke studie kennis van het Engels onmisbaar, zodat bijna iedereen Engels kiest, en weinigen Frans. En als iemand scheikunde wil gaan studeren, moet hij

wel natuurkunde en wiskunde kiezen als vakken in zijn eindexamenpakket.

2. De school deed vroeger voornamelijk een beroep op de verstandelijke vermogens van het kind. Dat wil men veranderen door ook de expressievakken (muziek, tekenen, handvaardigheid) een grotere plaats in het onderwijs te geven.
3. De toelatingsexamens zijn afgeschaft. In plaats daarvan is er de zogenaamde brugklas-periode. Alle leerlingen van het voortgezet onderwijs (behalve het geroeps-onderwijs) krijgen in het eerste jaar in principe hetzelfde onderwijs. Dit wordt bovendien ondersteund door studielessen, waarin de leerling individuele hulp kan krijgen, in vakken waar hij het moeilijk mee heeft of wat betreft de studietechniek. Pas na een jaar vindt de determinatie plaats, d.w.z.: het bepalen welk onderwijstype het meest geschikt is voor een bepaalde leerling. De determinatie wordt dus een jaar uitgesteld vergeleken met vroeger, waar dit aan het eind van de basisschool-periode plaats vond. Latere determinatie is bedoeld om elk kind de juiste opleiding en een grotere kans op succes te geven. Een logisch gevolg hiervan is het ontstaan van scholengemeenschappen, waarbinnen de verschillende schooltypen geherbergd zijn.

Ook hier zijn echter weer een aantal beperkende factoren. In de eerste plaats vindt er vrijwel altijd direct een scheiding plaats tussen leerlingen voor beroeps- en andere vormen van voortgezet onderwijs. In de tweede plaats hebben sommige scholengemeenschappen slechts een beperkt aantal schooltypen. Als een leerling op zo'n scholengemeenschap terecht komt, zal hij niet gemakkelijk alsnog naar Atheneum of Gymnasium gaan. Tenslotte deelt men op sommige scholen de brugklassen in in goede en minder goede, zodat er in de praktijk b.v. MAVO-brugklassen tegenover HAVO-brugklassen ontstaan.

Omdat men nog niet tevreden was over het tijdstip van determinatie is, na de invoering van de mammoetwet, het idee van de zogenaamde **middenschool** geopperd. Dat is een school met een nog langere brugperiode, het liefst van drie jaar. In die periode zitten de leerlingen die voor de verschillende schooltypen bestemd zijn (ook voor het beroeps-

onderwijs) door elkaar in de verschillende klassen. De eerste middenschool is dit jaar gestart in de nieuwste stadswijk van Amsterdam, de Bijlmermeer. In Engeland, dat in het algemeen een voorloper is op het gebied van de onderwijsvernieuwing, heeft men al jaren dit schooltype onder de naam 'comprehensive school'. Maar niet iedereen is er daar even gelukkig mee. Zo schijnen veel leraren aan die comprehensive schools, waar het onderwijs gratis is, hun eigen kinderen naar particuliere scholen te sturen, waar ze zelf de onderwijskosten moeten betalen.

Een andere maatregel om zoveel mogelijk de individuele ontplooiing te bevorderen, is ingevoerd in Amerika en Zweden: het geprofileerde eindexamen. Men kan dan het ene vak doen op MAVO-niveau, het andere op HAVO-niveau enz., zodat niet het voor een leerling het moeilijkste vak bepalend is voor het schooltype dat hij kan volgen.

Al deze maatregelen zijn bedoeld om een leerling maximale kansen te geven, als hij eenmaal in het voortgezet onderwijs is terecht gekomen. Maar helpt het ook echt? Daarover is nog maar weinig bekend. In de eerste plaats veroorzaken bovengenoemde beperkende factoren dat de idealen van de Mammoetwet nog lang niet zijn bereikt. Bovendien hebben de leraren op dit moment nog grote moeite met het geven van een juiste functie aan de brugklas, omdat deze klassen doorgaans te groot zijn en de leraren geen goede selectiemethoden ter beschikking hebben. Dit blijkt uit een rapport van drs De Koning van het Research Instituut voor Toegepaste Psychologie (Trouw, 2 dec. j.l.). Dit rapport vermeldt ook dat uit buitenlandse onderzoeken wel blijkt dat een ongeselecteerde brugklas geen nadelen heeft voor de hoogstbegaafden maar wel voordelen voor de laagstbegaafden.

Tenslotte moet als remmende factor in de onderwijsvernieuwing genoemd worden, dat met de **inhoudelijke** vernieuwing van het onderwijs binnen het kader van de mammoetwet nog maar een begin gemaakt is. Er moeten betere, meer samenhangende leerpakketten voor de verschillende vakken komen. Daartoe zijn Commissies Modernisering Leerplan voor de verschillende vakken ingesteld. Daarnaast is men nog bezig met de vraag hoe een centraal orgaan voor de leerplanontwikkeling ingesteld moet worden.

De idealen van de mammoetwet zijn dus nog lang niet bereikt, zowel door gebrek aan geld en mankracht, als door gebrek aan inhoudelijke vernieuwing en het daarvoor noodzakelijke wetenschappelijke onderzoek.

Amsterdam.

G. E. BOOIJ

Literatuur:

M. F. A. Brok, **Wat moet ik met de mammoet?** Utrecht/Antwerpen, 1967.

H. LANGERAK — UTRECHT

De dichter en zijn twijfel

De dichter Louis de Bourbon was, toen de duitse troepen ons land binnenvielen, 29 jaar oud en burgemeester van het in Brabant, aan het smalle riviertje de Raam, gelegen dorpje Escharen.

Hij, de afstammeling van het franse koningshuis, was begaafd met een natuurlijk gezagsoverwicht dat hij tegenover de aanrukkende troepen terdege deed gelden. Met zijn ambtsketen om de hals ging hij voor de ingang van het dorp staan en verwees de soldaten naar een zijweg die om het dorp heenvoerde. Men zegt dat de invallers hem gehoorzaamden en het dorp met rust lieten.

Enige tijd later wordt hij benoemd tot burgemeester van Oss. Als echter op 23 mei 1943 van hem wordt geëist arbeidskrachten te requireren voor werk in een Duits kamp, weigert hij dat.

In een toespraak tot de hoofdamttenaren van de gemeente zegt hij: „Nu men mij wil dwingen, de arrestatie van onschuldige arbeiders en andere personen in deze gemeente te doen plaats hebben op mijn gezag, heb ik gemeend niet anders te kunnen doen dan mijn plaats te verlaten om elke medewerking aan onrecht mijnerzijds onmogelijk te maken.”

Vanwege deze houding moet hij onderduiken en komt hij terecht in de verzetsbeweging. Als het, bij een bepaalde ondergrondse activiteit, tot een treffen komt met een groep S.S.-ers, schiet hij er één meer. Had hij dat niet gedaan, dan had de ander hem uit de weg geruimd. Deze vreselijke gebeurtenis heeft hij vastgelegd in het gedicht dat hieronder volgt.

DODEN

I

Er zijn doden die zelfs de woudwolf niet lust
zwaarddragers in hun ebbenhouten karkas;
maar ook naamloze doden, zacht als kaarsen van was:
wie eerst ontstak ze, vóór ze werden geblust?

II

Twee zijn er, twee doden die zwaar op mijn leven
wegen, wier schim mij soms wekt in de nacht;
één van beiden heeft mij te levenseten gegeven
toen ik geborgen lag onder haar hart.

De ander die wilde mij doodseten geven
loodzwaar woog het lood in de loodrechte wond,
maar ik heb hem de aarde te eten gegeven
dauw laafde zijn stervende mond.

III

Wij hebben voor hem een graf gegraven
in Ravenstein aan de waterkant;
want dat wilde ik niet, dat hij een aas werd der raven
zonder steen in mijn goed brabantse land.

Hij schoot en ik schoot, en ik schoot hem ten grave,
ik schoot lood dat schoot loodrecht door zijn mond,
wij kwamen uit Lith en zij kwamen uit Grave
waar de smalle Raam in de Maas uitmond.

Maar een lid-teken draag ik sinds Lith in mijn handen
teken dat vrijheid elke dwang overwint
bonam pugnam pugnavi... maar ook die wond blijft branden
zolang de wereld den vrede niet vindt.

IV

Hij rust, ruste zacht langs de Maas, die ik doodde,
mij zweept de twijfel bij dag en bij nacht;
want mij wordt geen rust, wordt geen laafnis geboden
omdat ik een hart draag hier binnen, een hart.

En gedachtig het vijfde van Jahwe's geboden
bezie ik peinzend mijn vreedzame hand:
in haar palm staat gegrift: eens, éénmaal zult gij doden
langs de Maas aan de brabantse kant.

Wanneer het U gaat zoals het mij ging, toen ik de eerste keer dit aangrijpende gedicht las, hebt U niet direkt lust om verder te lezen. Het zegt immers alles wat er gezegd moet worden en het doet dat zoals alleen een groot kunstenaar dat kan.

Maar het is nu eenmaal zó dat minnaars van het schone, of dat nu bloemen, muziekstukken, schilderijen of gedichten zijn, elkaar graag laten delen in hun bewondering.

Daarom graag nog even Uw aandacht.

Om te beginnen, de titel. Die heeft een dubbele zin. Doden is immers een werkwoord en een meervoudig zelfstandig naamwoord. Beide betekenissen gelden hier. Er is sprake van het doden en er wordt over gestorvenen gesproken.

Het eerste vers is een inleiding. Er zijn er onder de gestorvenen, die je maar het liefst snel vergeet. Zwaarddragers. Ze doen bij de herinnering nog pijn. Maar er zijn ook gestorvenen, die geen naam hebben gemaakt en die je toch zo graag nog eens zien zou. Ze zijn als een stuk zachtheid, dat je kwijt bent.

De dichter denkt aan haar, die hem te levenseten gegeven heeft. Zijn moeder. Hij denkt ook aan die zwaarddrager, die S.S.-man.

Had hij hem eigenlijk wel mogen doden? Er staat toch maar in de wet van de Heere: Gij zult niet doden. Het zesde gebod, in de R.K. vertaling, het vijfde.

De dichter is van aard helemaal geen man om tot zoiets te komen. Hij wilde juist geen onrecht doen. Bonam pugnam pugnavi... ik heb de goede strijd gestreden... maar juist dat heeft hem in die situatie gebracht. Het is ook niet meer ongedaan te maken.

En het valt ook niet meer te vergeten. 't Gebeurde immers in zijn goed brabantse land, het land waar hij woont en werkt.

In Escharen, dat aan de smalle rivier de Raam ligt, is alles begonnen. En vlak bij Oss, in Ravenstein, aan de brabantse kant van de Maas, valt het schot en is de dode begraven. Het lid-teken blijft branden. Als hij zijn hand bekijkt weet hij het: die hand schoot.

Die „vreedzame” hand, noemt hij haar. Daardoor voel je de spijt van deze mens. En de vraag, waarmee hij is blijven rondlopen: Waarom, waarom moest dat mij overkomen?

De laatste regel zegt iets over de oplossing die de dichter gevonden heeft: 't Stond gegrift in mijn handpalm.

Wat heeft deze gebeurtenis hem aangegrepen. Het schreit uit elke versregel.

In de laatste maanden van de bezetting komt daar nog de angstige spanning bij over het welzijn van zijn vrouw en zijn kinderen.

In het eerste nummer van het literaire maandblad „Ten Beste” vertelt Wouter Lutkie hoe hij, direkt na de bevrijding, hem aantrof. „Ik word bij de burgemeester binnengeleid, Louis de Bourbon. Arme kerel. Wat is hij onrustig, verstrooid, nerveus. Hij verkeert in angst omtrent het lot van zijn gezin. Vorige week heeft hij getracht een koerier erheen te zenden, deze is niet teruggekomen. Hij lijkt een gebroken man.”

Gelukkig is hij spoedig met vrouw en kroost verenigd en doet hij zijn werk weer. Echter niet lang.

Op 26 mei 1946 legt hij een verklaring af waarin hij o.m. zegt: „Ik ben tot de overtuiging gekomen, dat volharding op de weg der ambtelijke carrière betekenen zou een steeds verder afwijken van de kern van mijn persoonlijkheid”.

Hij is, net als de dichter Ed. Hoornik, niet meer losgekomen van het kwellende gevoel een toevallig overlevende te zijn uit de tweede wereldoorlog.

Ook zijn geloof, hij was streng rooms-katholiek, heeft een verandering ondergaan.

In zijn boekje „Samenspraak met Arthur” vertelt een vader zijn zoon het één en ander over het familie-geheim: „Wij beiden behoren tot die kleine schare van ongelukkigen of, zo je wilt van uitverkorenen, die ergens vóór dit leven het bloeien hebben gezien van de grote droom en nimmer kunnen genezen van die herinnering.” Maar Arthur vraagt: „De weinigen, wier droom boven dit leven staat, kunnen zij het geluk niet vinden in den opgang naar God?”

Er was tussen hen een lange, drukkende stilte. Dan begon de vader weer te spreken en hij herhaalde dat woord als om de beklemming ervan te bezweren: „God, ik aarzel over Hem te spreken. Wat weten wij van Hem? Maar als Hij het beginsel is van alle leven, dan is Hij ook het beginsel van den nooddrift dier weinigen. En als in ieder mens ook een vonk leeft van Zijn wezen, dan brandt in hen een vlam, die hen voortjaagt door het leven naar een geluk, dat niet van deze wereld is. Dan Arthur, gaat hun opgang tot God dezelfde schroeiende weg als dat onstillbaar verlangen, waarover wij hebben gesproken.”

In wat hier wordt gezegd klinkt nog de twijfel, hoor je de zoeker nog. In een later geschreven gedicht „Ad Finem” (Tot het einde) dat hij opdraagt „Aan mijn erfgenaam” is hij veel positiever in het afwijzen van het geloof. Het eindigt:

Neem je een vrouw en laat 't vriezen... dooien
sluit de gordijnen rond je eigen lot,
geniet je jeugd en wees je eigen god,
en laat de doden zorgen voor de doden.

Ik denk dat dit advies aan zijn erfgenaam alleen maar bewijst dat hij nog lang niet los is van zijn vroegere overtuiging. Juist zij die niet leven kunnen zonder de liefde van God in hun leven, en in het leven van anderen te zien, juist diegenen die zich stuk lopen op de gebrokenheid, reageren zo fel.

Boekbespreking

DE KERK PARTIJGANGSTER?

De kerken moeten spreken

Dit wordt tegenwoordig dikwijls beweerd. In hun preken zouden de predikanten zich moeten uitspreken tegen bedrijfssluitingen, tegen de NAVO, tegen de Amerikanen in Vietnam en tegen andere zaken.

Anderen zijn hier fel op tegen. De synode van de Gereformeerde Kerken, in 1566 in Antwerpen bijeen, sprak zich uit voor gewapend verzet van een groep vazallen, samen met een aantal onderdanen, tegen de overheid, wanneer de overheid openlijk geweldpleging zou verrichten of publieke rechten zou schenden.

De Braziliaanse aartsbisschop Dom Helder Camara verzet zich in naam van het Evangelie tegen de politieke en economische bewindvoerders in Zuid-Amerika. De uit Roemenië afkomstige ds Wurmbrand verzet zich in naam van het Evangelie tegen het kommunisme.

De ene predikant bidt voor het G.P.V. en een andere voor de P.S.P.

Wat is de achtergrond van dit politiek gerichte optreden?

Wat is politieke theologie?

Het is niet hetzelfde als politiek bedrijven op basis van de theologie. Het gaat ook niet om een theologie, die zich vooral met de politieke verantwoordelijkheid van de gelovigen bezig houdt. Het gaat in de hedendaagse politieke theologie om veel méér!

Een vertegenwoordiger van deze theologie is o.a. Dorothee Sölle. Deze duitse theologe beoogt een **politieke interpretatie** van het Evangelie. Zij wil niet alleen maar een aksent ieggen op het feit, dat er een relatie tussen het Evangelie en de levenspraktijk moet bestaan. Zij wil iets anders: de waarheid van het christelijk geloof kan alleen maar blijken uit de praktijk, dat de maatschappelijke werkelijkheid verandert.

Het gaat dus niet alleen om een pleidooi voor praktische christendom. Volgens Sölle is er geen ander waarheidskriterium voor het Evangelie dan de verwerkelijking ervan in de praktijk. Haar theologie sluit hierin vrijwel naadloos aan bij de visie van Marx. Evenals Marx stelt zij, dat de maatschappelijke veranderingen slechts de verandering van de mens mogelijk kunnen maken. De maatschappelijke bepaaldheid van de mens en de noodzaak van maatschappelijke veranderingen zijn de maatstaf voor de politieke herinterpretatie van het Evangelie.

Dit alles betekent, dat de bijbel vertaald moet worden in politieke begrippen. Bij Dorothee Sölle komen deze politieke begrippen voort uit een marxistische mens- en maatschappijbeschouwing. De boodschap van de bijbel gaat dus eerst door een „marxistische filter”, voordat zij bruikbaar wordt.

Dit is op het ogenblik de meest gangbare interpretatie van wat men verstaat onder politieke theologie.

Prof. Velema over die onderwerp

Bij de overdracht van het rectoraat (1972) aan de Theol. Hogeschool van de Chr. Geref. Kerken heeft prof. Velema over de politieke prediking gesproken. Deze belangrijke rede is onlangs in druk verschenen.

Hij bespreekt verschillende theologen als Sölle, Metz, Pannenberg, Schillebeeckx e.a. en konkludeert, dat het onjuist is de bijbel op deze manier te politiseren. Het optreden van Jezus kan men ook niet primair politiek optreden noemen. Niettemin heeft het Evangelie politieke consequenties!

In de naam Kurios, Jezus de Heer, wordt door de mens beleeden want Jezus zei: Mij is alle macht gegeven in de hemel en op de aarde. Dat Zijn Woord daarom consequenties heeft voor het politieke leven en voor alle verhoudingen in de samenleving, is duidelijk. Ook de prediking gaat daarom over het hele leven.

Wij staan allemaal onder de heerschappij van Jezus Christus.

Vanuit het Evangelie moeten wij er in ons leven en samenleven iets van maken.

Daarom moeten wij niet vanuit een bepaald maatschappijbeeld de bijbel politiseren, maar vanuit de bijbel de verhoudingen in onze samenleving zo goed mogelijk vorm geven.

N.a.v. deze rede nog graag enkele opmerkingen.

Een dilemma

Het is belangrijk te weten, dat Dorothee Sölle en andere „maatschappij-kritische theologen” de gedachte afwijzen als zou het in de politieke

theologie slechts gaan om politieke **consequenties** van het Evangelie. Het gaat hen om een nieuwe interpretatie van het Evangelie **vanuit** een bepaalde (marxistische) maatschappijbeschouwing.

Hier is de reformatorische visie op de bijbel, het Sola Scriptura, in het geding.

Men kan natuurlijk vragen of het niet altijd zo is, dat wij de wereld om ons heen en ook de bijbel bekijken door een bril, die door de cultuur waarin wij leven iets gekleurd is. Dit lijkt mij inderdaad het geval. Maar wanneer men zich daar van bewust is en zich zo waakzaam mogelijk opstelt, kan men in alle oprechtheid streven naar een zo goed mogelijk open staan voor en verstaan van de Schrift.

Dit is in elk geval heel iets anders dan het herinterpreteren van de bijbelse boodschap met behulp van een ideologisch gekleurde maatschappijbeschouwing.

Met nadruk stelt prof. Velema in zijn rede, dat in de prediking aandacht gegeven moet worden aan politieke aangelegenheden. Dit is een consequentie van de alles omvattende heerschappij van Jezus. Wanneer in een preek een groot program van internationale bijstand gepropageerd wordt, dan ontwikkelt de predikant een politiek program.

Hetzelfde geldt, wanneer een predikant meent in de preek over bedrijfssluitingen te moeten uitspreken. Dan zitten wij in de keuken van de politieke partijen en actiegroepen.

Dit liiken op het eerste gezicht misschien erg „progressieve” dominees, maar in werkelijkheid brengen zij niet het Woord van God tot de concrete mensen in de kerk. In de preken moet de mondigheid van de christenen erkend worden. Hen moet het materiaal aangereikt worden dat hen, ieder voor zich, in staat stelt zijn politieke verantwoordelijkheid zo goed mogelijk gestalte te geven.

Het is overigens niet vreemd, dat kerkdiensten waarin de politieke prediking de overhand heeft door steeds minder mensen bezocht worden. Politici en journalisten zijn doorgaans beter in het analyseren van politieke situaties dan predikanten. Daarvoor hoeft men niet naar de kerk te gaan. En als een predikant niet méér te vertellen heeft, dan blijft men weg. Vele gelovigen voelen aan dat in de prediking méér verwacht mag worden dan slechts een politiek verhaal.

Is de kerk partijgangster?

Generaliserend is deze vraag niet te beantwoorden.

Er zijn de laatste tijd kerkeraden geweest, die bij de overheid protesteren tegen de opvoering van de musical Godspell. Ook tegen de ontheiliging van de zondag is regelmatig geprotesteerd. Men deed dit terecht, omdat de naam van God ontwaard werd.

Prof. Zuidema heeft in de tijd toen hij predikant was duidelijk stelling genomen tegen de N.S.B., omdat hij dit een door en door heidense beweging vond. De reeds genoemde synode van Antwerpen koos partij. Ds Wurmbrand wordt niet moe in naam van het Evangelie het kommunisme aan te vallen. Anderen voeren in dezelfde naam de strijd tegen de rassendiskriminatie en de armoede in de wereld.

Ook in de tweede wereldoorlog waren er predikanten, die zich duidelijk tegen bepaalde beslissingen van de bezetters uitspraken. Zij trokken de consequenties uit de verkondiging van het Woord van God.

Daarin kunnen de kerken en Evangelieverkondigers er niet aan ontkomen partij te kiezen.

De kerk verkondigt het Woord van God. Dit is de roeping van de gemeente overeenkomstig haar aard. Omdat de Woordverkondiging betrekking heeft op alle sectoren van het leven, brengt zij voor het alledaagse leven consequenties met zich mee. Wanneer in een preek op bepaalde consequenties gewezen wordt, dan gebeurt dat met het **gezag van het Woord van God**.

Daar ligt dan ook de grens van de bevoegdheid van het spreken van de kerk.

Wanneer deze grens overschreden wordt en een predikant zich te buiten gaat in politieke beschouwingen, dan faalt hij in zijn prediking. Wat erger is: hij loopt het gevaar de Evangelieverkondiging ongeloofwaardig te maken. Deze ongeloofwaardigheid wordt óók in de hand gewerkt, wanneer te **weinig** op politieke en andere consequenties van de Woordverkondiging wordt gewezen!

Waar de grens ligt is natuurlijk niet gemakkelijk te bepalen. Behoedzaamheid en omzichtigheid zijn daarom i.v.m. deze zaken op hun plaats.

De prediking kan zich richten tegen het in stand houden van armoede, tegen anti-christelijke denkrichtingen, tegen het bevoordelen of benadelen van mensen op grond van hun huidskleur. In de prediking wordt dan een duidelijke **richting** gegeven. De gelovigen worden **onderdicht**, opdat zij er in hun leven gestalte aan kunnen geven. In zoverre is de kerk duidelijk partijgangster, **vanuit** het Evangelie, **vanuit** haar geheel eigen plaats in de samenleving.

De kerk kan zich echter niet begeven in de praktische uitwerking van de problemen. Zij is geen partijgangster in die zin, dat zij pressiegroep zou zijn.

De gemeente is gediend met een goede prediking over bijv. het leven, het huwelijk, het maatschappelijk leven **in bijbelse zin**. Dit betekent echter niet, dat er in een preek generaliserende uitspraken gedaan worden over een bepaalde politieke partij, over oologen, euthanasie of anticonceptionele middelen.

Wanneer dit laatste wel gebeurt, wordt niet alleen het gezag van het Woord van God misbruikt en gedegradeerd, maar ook worden de mondigheid van de gemeente en de verantwoordelijkheid van de gelovigen miskend.

Amsterdam.

H. E. S. Woldring

N.a.v. W. H. Velema, Politieke prediking, Apeldoornse Studies no. 5.

J. H. Kok, Kampen 1972. 39 blz. f 4,95.

—o—

Vredesteken Ban de Bom?

(Brochure uitgegeven door de Stichting Moira — Tot verbreiding van het Evangelie).

De brochure geeft eerst een duidelijke inleiding omtrent het symbool, dat we nagenoeg allen zullen kennen: een omgekeerd, geknakt V-kruis in een cirkel. Dit teken heet het „Vredesteken” of het „Ban-de-Bom-symbool”. Het symbool kunnen we tegenwoordig overal aantreffen: in anti-Vietnam-demonstraties, door communisten, Dolle Mina's, ja zelfs door leerlingen van Christelijke scholen.

De betekenis van dit teken is: „Vrede” of „leven”. Welnu, vrede willen we allemaal; daar hebben we niets op tegen! Maar **WELKE** vrede beoogt dit symbool, dat ook wel Aldermaston-Vredes-symbool wordt genoemd?

De brochure gaat dan uitvoerig in op de historische achtergronden van het Aldermaston-Vredesteken. In 1958 werd in de Engelse plaats Aldermaston een vredesmars georganiseerd, waarbij de leiding berustte bij twee revolutionairen, die dit symbool introduceerden. Dit teken was hun geadviseerd door de beroemde Engelse filosoof Bertrand Russell, die een afschuwelijke afkeer had van het Christelijk geloof en een fervent bewonderaar van Karl Marx! Eén uitspraak van Russell willen wij u niet onthouden, nl.: „Er is géén hoop meer voor de wereld, buiten de **Sovjet**-methode... Ziehier de moderne ontwerper van het „vredes-symbool”.

In de Middeleeuwen noemde men dit symbool „kraaienpoot” of „heksenpoot” of ook wel „het teken van Satan”.

Russell koos dus bewust een **antichristelijk** teken voor de vredesmars. Adolf Hitler liet de grafstenen van gesneuvelde S.S.-ers met dit symbool versieren!

John Knox, de bekende stichter van de Schotse Presbyteriaanse Kerk heeft een houtsnede gemaakt van de Duivel. De Satan beeldt hij af met ogen, die zijn weergegeven door het „vredesteken” en Knox noemt dit: het teken van het Beest (Openb. 13 : 17).

De ware oorsprong is te zoeken in de tijd van Nero (54-68 A.D.). We weten allen van de ontzettende Christen- en Jodenvervolgingen onder diens bewind. Een bron vermeldt dat Petrus op 29 juni 67 door Nero ter dood werd veroordeeld. Petrus weigerde om zich te laten kruisigen zoals zijn Meester; diens gevolg werd hij met het hoofd naar beneden gekruisigd. Ziehier het insigne, waar de hedendaagse jeugd mee gesierd gaat: het Nero-kruis, ook wel genaamd „het teken van de Gebroken Christen.”

De brochure geeft dan een aantal voorbeelden en tijdstippen waar dit afschuwelijke teken zich voordeed in de geschiedenis: tijdens de Spaanse Inquisitie, Spaanse Burgeroorlog, Russische Revolutie van 1917; 't Palestijnse Bevrijdingsfront bedient zich ervan, de Black Panthers eveneens. De hippies, verslaafd aan de drugs tooien zich ermee!

De brochure stelt dan duidelijk dat het **niet geoorloofd is voor een Christen om dit vredesteken te dragen**. We dienen er niet onze Vredesvorst mee, maar de Satan, die graag ondergronds te werk gaat in deze wereld.

Wat de Bijbel onder Vrede verstaat geeft de brochure weer met een groot aantal Bijbelteksten. Tenslotte wordt er gewezen op het enorm gevaarlijke „Rijk” van de Antichrist, die ook op aarde „vrede” wil brengen, maar niet de VREDE, waarmee de Bijbel ons confronteert. Laten we ons hoeden voor de „vrede” van de communisten, die in werkelijkheid niets anders is dan: Communistische wereld controle.

Wie werkelijk VREDE wil, drage dit insigne niet! Wie geïnteresseerd is in deze materie, schaffe zich de brochure aan, die besluit met een bibliografie inzake dit onderwerp.

Een aanbeveling is overbodig!

Waddinxveen.

A. van der Pot

Vervolg van pag. 62

„Politieke Prediking”

wustzijn dat ons aller deel is, verstaan dat met een maximum aan kennis ook een klein beetje verantwoordelijkheid moet worden aanvaard. Immers herinner ik mij nog heel goed een conferentie, die plaats vond in het gebouw van de Tweede Kamer — tussen de leiding van de Antirevolutionaire Partij en de heren Verkuyl en Zuidema, beiden toen met kort verlof in Nederland, ter bespreking van de Indische kwestie. Aanwezig waren de heren Schouten, mr De Wilde, prof. Anema, dr Rutgers, dr Donner, dr Bruins Slot. Bij die gelegenheid heeft dr Verkuyl zijn mening niet onder stoelen of banken gestoken. Hij heeft nog al duidelijk laten zien wie Soekarno en de zijnen waren. Hij heeft onomwonden doen blijken dat we zo ongeveer met een stel gangsters te doen hadden, in zo sterke bewoordingen, dat daarbij verzeleken wat dr Bruins Slot toen in de krant schreef nog maar kinderspel was. Maar daarom ook heeft vrees voor de gevolgen van een te vroege soevereiniteitsoverdracht een zo grote rol gespeeld en zeker bij intern be- raad...

Is er dan bij prof. Verkuyl nooit een moment van twijfel over de juistheid van zijn standpunt toen hij met de consequenties daarvan werd geconfronteerd? Indien niet, wat een gelukkig mens moet hij dan wel zijn!

We worden niet uit onze werken gerechtvaardigd. Wie zal oordelen? Zullen we ooit verder komen dan het motief van ons handelen? Mag ik het dan opnemen voor dr Bruins Slot, die door het verhaal van prof. Verkuyl voor de televisie en in „Voorlopig” wel erg moet zijn getroffen? Mag ik het voor hem opnemen? En tegen prof. Verkuyl zeggen: de motieven van dr Beel en van dr Bruins Slot waren gaaf! Ook die van Schouten? En wilt u daarvan afblijven! Wij allen handelen naar de mate van kennis en wijsheid die ons gegeven is. Of is dit teveel gevraagd in de onderlinge omgang?”

☆☆☆

Tot zover Gosker.

Ik geloof dat ook zijn verhaal ons laat voelen hoe riskant het is over concrete politieke situaties, programma's activiteiten te spreken met de geweldige klem van het: „Zo wil God het”.

Om het dan en zo ook op te nemen in de prediking van het Woord van God!

Kampen. C. VEENHOF

1) Een zendeling vertelde mij eens dat het bij een „volksraadpleging” eens zo was toegegaan: een funktionaris hield voor een vergadering Papoea's in hun eigen taal een toespraak over de aansluiting van West-Irian bij Indonesië. De controlecommissie verstond daar niets van. De spreker beëindigde zijn speech met de vraag: „Wie wil er tabak?” Een enthousiaste reactie volgde! De handen van allen gingen ten teken van instemming omhoog. Zo werd instemming betuigd met de „aansluiting”. Velen, niet alleen in ons land, bleven met de vraag zitten waarom b.v. de UNO vóór de aansluiting van West-Irian met Indonesië pleitte en tegelijk voor het Australisch Oost-Irian onafhankelijkheid eiste.
2) Zie het nummer van april 1969, 39e jaargang no. 4.
3) Gosker zinspeelt hier op een televisie-uitzending waarin prof. Verkuyl zich zeer scherp uitliet over allerlei mensen, die bij de „soevereiniteitsoverdracht” een rol hadden gespeeld.

KERKNIEUWS

Soemba-Borneo (24) — We gaan nog even verder met het verhaal over de reis naar Soerabaja. Behalve bezoeken aan oogarts en longarts, waarover we schreven, waren er ook visites bij de tandarts. Daarvan kregen we het volgende verslag. „De tandarts heeft bij elkaar ook heel wat uren aan ons gezin moeten besteden. Gedurende plm. 14 dagen begon ze elke dag met ons gezin, terwijl we vaak 's middags nog eens moesten komen. Ze heeft 1 jan. jl. (d.i. 1972) haar man verloren, de bekendste longspecialist van Soera-

baja (die tevelijk met haar zijn studie in Amerika heeft afgerond), maar was nog steeds niet de slag van dat verlies te boven. Ze is Rooms-katholiek, maar bleek toch maar bitter weinig troost te kunnen vinden in hetgeen haar door haar „kerk” geleerd werd, hoewel ze zich daar wel steeds aan trachtte op te trekken. Ze was bijzonder blij ons te ontmoeten en wilde steeds maar met ons spreken, zodat we in de tijd, dat we in Soerabaja waren, veel met haar opgetrokken zijn (zelfs een dag met haar en ons gezin naar Trètès, plm. 60 km van Soerabaja, waar het heerlijk koel is; ze heeft nl. zeven zonen van 17 tot plm. 8 jaar, die veel met onze kinderen optrokken). In de gesprekken met haar besef je weer hoe arm de Roomse kerk haar kinderen houdt; terwijl ik haar heel eenvoudige dingen uit de Schrift vertelde, bleek het allemaal wonderbaarlijk nieuw voor haar te zijn.

Ook al berekende ze voor ons een speciaal tarief, toch was de tandartsrekening nog een behoorlijke teleurstelling voor ons, nl. Rp. 39.600”.

Nu, over die kosten van nog geen f400 zullen we wel heenkomen. Ieder van ons zal uit de schetsjes, die nu een aantal keren geplaatst zijn, wel duidelijk zien hoe moeilijk de geneeskundige zorg te krijgen is. En hoe hard die toch ook nodig is, vooral in een omgeving, die heel veel risico's herbergt. Want als je maar eens zo af en toe gebruik kunt maken van ziekenhuis en specialisten, dan moet je zelf wel heel wat „opknappen” (om zo te zeggen). En als je ds Goossens daarover leest, wel dan lijkt dat allemaal heel eenvoudig. Maar stelt U zich eens voor, dat U maanden lang alle mogelijkheden op medisch gebied missen moet en dat in een gezin met jonge kinderen! We kunnen ons daar maar moeilijk in verplaatsen.

Dat behoeft ook niet. Wat we wel kunnen doen is ook dit opdragen aan onze Vader, Die zijn volk vele eeuwen geleden beloofde, dat als het aan Zijn verordeningen gehoor zou geven en die naarstig zou onderhouden, Hij de HERE uw God „alle ziekten van u zal afwenden” (Deut. 7:15). Diezelfde beloften gelden nú nog! Onverkort.

ADRESSEN

Nunspeet. Adres kerk: W. H. den Herder, Eekschillersweg 13, Nunspeet, tel. 03412-3882. Adres penningmeester: H. Hillebrand, Oenenbprgweg 126, Nunspeet, tel. 03412-4092.

Langeslag. Vergaderplaats: „Trefpunt”, Kolkweg, Laag-Zuthem, gem. Heino. Aanvan van de diensten 9.15 en 2.30 uur. Onder deze kerk resorteren Heino, Zwolle (ged. Windesheim), Dalfsen (ged. Lenthe en Wythem) en Wijhe.

Predikant: J. B. Welmens, Nieuwenkamp 8, Heino, tel. 05729-1911, postrekening 929311.

Scriba: A. v. d. Vegt, Langeslag 51, Laag-Zuthem, tel. 05290-324.

Penningmeester: G. W. v. d. Linde, Kolkweg 35, Laag-Zuthem. Rekening van de kerk Raiffeisenbank Heino, t.n.v. Vrijgemaakte Kerk te Laag-Zuthem 3271 05 399.

Secr. Zendingcommissie: J. Holtrust, Gr. Hagenweg 9, Laag-Zuthem, tel. 05299-383.

STICHTING REFORMATISCHE BOEKEN

- Ds. G. Visee, **Verstaat Prof. Kuitert wat hij leest?** 3e druk. 3,50
- A. Keizer, **Creatie en Evolutie** (over het gelijknamige boek van Prof. Dr. J. Le- ver) 2,90
- Ds. J. C. Janse, **Tirannie van het evo- lutionisme** 3,50

Uitgegeven in samenwerking met en verkrijgbaar bij:

FIRMA

WESDIJK, LIEBEEK EN HOOIMEIER
Singel 55 - Barendrecht - Postbus 2
Giro 216828

In voorbereiding zijn:
F. J. Kerkhof, **Bijbels wereldbeeld** 3,50
A. Keizer, **Gods Woord levensboek voor deze tijd** 3,90

Met dank aan onze hemelse Vader, willen wij u laten delen in onze vreugde over de voorspoedige geboorte van

JEROEN

- M. Huizenga
- E. J. G. Huizenga-Buesink
- Bert
- Rens
- Mieke
- Jenneke
- Hanneke

Zoetermeer, 16 februari 1973
Douzapad 13

Heden nam God van ons weg, in de ouderdom van 93 jaar, onze beste vader, grootvader en huisgenoot:

Jacobus Lambertus Wiggelinkhuizen,
sedert 4 september 1934 weduwnaar van
Apolonia Wouterina Pieterella Sterk.

- E. Wiggelinkhuizen
- N. M. Wiggelinkhuizen-de Groot
- J. E. Wiggelinkhuizen
- Paula Wiggelinkhuizen
- J. Gelderblom

Culemborg, 20 februari 1973
Waldeck Pyrmontdreef 12.

De begrafenis vindt plaats op zaterdag 24 februari 1973, op de Oude Begraafplaats van de Ned. Herv. Kerk te Culemborg, aan de Achterweg.

Vertrek van het woonhuis te 11 uur v.m. Na afloop van de begrafenis gelegenheid tot condoleren in Rest. „Van Gelder”, Markt 41.

De gemeente van Molenaarsgraaf geeft met groot verdriet kennis van het plotseling overlijden van broeder

J. A. Maris,

die vele jaren ouderling was van de gemeente.

De Here trooste zijn vrouw en kinderen.

De kerkeraad

21 februari 1973.

WEZEP

Het Bestuur der Ver. voor L.O. op G.G. vraagt zo spoedig mogelijk voor enkele maanden een

Onderwijzer(es)

voor de tweede klas. (20 leerlingen)

Ook hulp voor kortere tijd zal gaarne worden aanvaard.

Soll. aan de secr. W. Boer, Kerkweg 21. Inl. bij F. Leenman, H.d.S., Bovenheigraaf 170, tel. 05207-1544.

Te huur

RUIME EENGEZINSWONING

te Beverwijk
van 4 t.m. 25 augustus.
7 slaappleatsen. 3 km van zee en duinen te Wijk aan Zee.
Huur f 200,— per week, incl. gas, water en licht.

G. Stienstra,
Moerdijkstraat 30, Beverwijk.